

Zbornik sudske prakse

RJEŠENJE SUDA (prvo vijeće)

3. travnja 2014.*

„Zaštita potrošača – Direktiva 93/13/EEZ – Ugovor o hipotekarnom kreditu sklopljenom s bankom – Ugovorna odredba koja predviđa isključivu nadležnost arbitražnog tijela – Informacije o arbitražnom postupku koje je banka pružila prilikom sklapanja ugovora – Nepoštene ugovorne odredbe – Mjerila procjene“

U predmetu C-342/13,

povodom zahtjeva za prethodnu odluku na temelju članka 267. UFEU-a, koji je uputio Szombathelyi Törvényszék (Mađarska), odlukom od 16. svibnja 2013., koju je Sud zaprimio 24. lipnja 2013., u postupku

Katalin Sebestyén

protiv

Zsolt Csaba Kóvári,

OTP Bank,

OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt,

Raiffeisen Bank Zrt,

SUD (prvo vijeće),

u sastavu: A. Tizzano (izvjestitelj), predsjednik vijeća, A. Borg Barthet, E. Levits, S. Rodin i F. Biltgen, suci,

nezavisni odvjetnik: N. Wahl,

tajnik: A. Calot Escobar,

odlučivši, nakon što je saslušao nezavisnog odvjetnika, da u predmetu odluči obrazloženim rješenjem, u skladu s člankom 99. Poslovnika Suda,

donosi sljedeće

* Jezik postupka: mađarski

Rješenje

- 1 Zahtjev za prethodnu odluku odnosi se na tumačenje Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima (SL L 95, str. 29.) (SL, posebno izdanje na hrvatskom jeziku, poglavlje 15., svezak 12., str. 24.).
- 2 Ovaj zahtjev podnesen je u okviru spora između Katlin Sebestyén protiv Zsolt Csaba Kóvári, OTP Bank, OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt i Raiffeisen Bank Zrt o njezinom zahtjevu za utvrđenje ništavnosti arbitražnih klauzula sadržanih u ugovoru sklopljenom s Raiffeisen Bank Zrt radi odobravanja hipotekarnog kredita.

Pravni okvir

Pravo Unije

- 3 Dvanaesta uvoda izjava Direktive 93/13 glasi:

„budući da ova Direktiva obuhvaća samo one ugovorne odredbe o kojima nisu vođeni pojedinačni pregovori; [...]“

- 4 Članak 3. navedene direktive određuje:

„1. Ugovorna odredba o kojoj se nisu vodili pojedinačni pregovori smatra se nepoštenom ako u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri, na štetu potrošača prouzroči znatniju neravnotežu u pravima i obvezama stranaka, proizašlih iz ugovora.

2. Uvijek se smatra da se o nekoj odredbi nije pojedinačno pregovaralo ako je ona sastavljena unaprijed pa potrošač nije mogao utjecati na njezin sadržaj, posebno u kontekstu unaprijed formuliranog standardnog ugovora.

Činjenica da se o određenim aspektima neke odredbe ili o nekoj određenoj odredbi pregovaralo ne isključuje primjenu ovog članka na ostatak ugovora ako opća ocjena ugovora ukazuje na to da se ipak radi o unaprijed formuliranom standardnom ugovoru.

Kad god prodavatelj robe ili pružatelj usluga izjavi da se o nekoj standardnoj odredbi pojedinačno pregovaralo, teret dokaza je na njemu.

3. Prilog sadrži indikativan i netaksativni popis odredaba koje se mogu smatrati nepoštenima.“

- 5 Sukladno članku 4. stavku 1. iste direktive:

„Ne dovodeći u pitanje članak 7., nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili usluga na koje se ugovor odnosi u vrijeme kada je ugovor sklopljen, sve popratne okolnosti sklapanja ugovora i sve ostale odredbe tog ugovora ili nekog drugog ugovora o kojem on ovisi.“

- 6 Članak 5. Direktive 93/13 predviđa:

„U slučaju ugovora u kojima se potrošaču sve ili određene odredbe nude u pisanom obliku, te odredbe uvijek moraju biti sročene jasno i razumljivo. Ako postoji sumnja oko značenja neke odredbe, prednost ima tumačenje koje je najpovoljnije za potrošača. [...]“

7 Članak 6. stavak 1. navedene direktive glasi kako slijedi:

„Države članice utvrđuju da u ugovoru koji je prodavatelj robe ili pružatelj usluge sklopio s potrošačem prema nacionalnom pravu nepoštene odredbe nisu obvezujuće za potrošača, a da ugovor u tim uvjetima i dalje obvezuje stranke ako je u stanju nastaviti važiti i bez tih nepoštenih odredaba.“

8 Prilog istoj direktivi navodi odredbe na koje se odnosi članak 3. stavak 3. te direktive. Stavak 1. točka (q) tog priloga glasi kako slijedi:

„Odredbe čiji su predmet ili svrha:

[...]

(q) isključenje ili ometanje prava potrošača na poduzimanje sudske tužbe ili provođenja svakog drugog pravnog lijeka, posebno tako da se od potrošača zahtijeva da sporove rješava isključivo arbitražom koja nije obuhvaćena pravnim odredbama, [...]“

Mađarsko pravo

9 Članak 209. Zakona br. IV iz 1959. o građanskom zakoniku (Polgári törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény), u verziji koja se primjenjuje u glavom postupku glasi kako slijedi:

„1. Opći uvjet ili odredba ugovora sklopljenog s potrošačem o kojima se nisu vodili pojedinačni pregovori nepošteni su ako jednostrano, neosnovano i u suprotnosti s uvjetima dobre vjere i poštenja određuju prava i obveze ugovornih strana na štetu ugovorne strane koja nije odredila unošenje tih odredaba u ugovor.

2. Kad se procjenjuje nepoštenost ugovorne odredbe, uzimaju se u obzir sve okolnosti sklapanja ugovora koje su pridonijele njegovom sklapanju, priroda predviđenih usluga te veze između te odredbe i drugih odredaba tog ugovora ili drugih ugovora.

3. Posebnim pravilom mogu se odrediti odredbe ugovora sklopljenih s potrošačem koje su nepoštene ili se moraju smatrati nepoštenima, osim ako se ne dokaže suprotno.

4. Odredbe o nepoštenim ugovornim odredbama ne primjenjuju se ni na ugovorne odredbe koje definiraju glavnu činidbu a ni na one koje određuju istovrijednost između činidbe i protučinidbe.

5. Ne može se smatrati nepoštenom ugovorna odredba koja je propisana zakonskom ili podzakonskom normom.“ [neslužbeni prijevod]

10 Zakon br. LXXI iz 1994. o arbitraži u svom članku 3. stavku 1. predviđa da se spor može riješiti arbitražnim umjesto sudskim putem:

„a) kada je barem jedna od stranaka osoba koja profesionalno obavlja gospodarsku djelatnost, a spor se odnosi na tu djelatnost, i

b) kada stranke mogu slobodno raspolagati predmetom postupka i

c) kada su stranke ugovorile arbitražu ugovorom o arbitraži.“ [neslužbeni prijevod]

11 Članak 5. stavak 1. navedenog zakona definira ugovor o arbitraži kao ugovor sklopljen između stranaka na temelju kojeg one podvrgavaju arbitraži sve ili određene sporove koji su među njima nastali ili bi mogli nastati iz određenog ugovornog ili izvanugovornog pravnog odnosa.

- 12 Na temelju članka 8. stavka 1. Zakona br. LXXI iz 1994., sud pred kojim je podnesena tužba u predmetu koji ulazi u područje primjene ugovora o arbitraži mora, osim u slučajevima određenima člankom 54. tog zakona, odbiti tužbu kao nedopuštenu bez pozivanja stranaka ili, ako to traži neka od stranaka, zaključiti predmet, osim ako ne utvrdi da je ugovor o arbitraži nepostojeći, ništavan, bez učinka ili da se obveze koje iz njega proizlaze ne mogu ispuniti.
- 13 Sukladno članku 54. Zakona br. LXXI iz 1994. ne može se podnijeti žalba protiv arbitražnog pravorijeka. Pred sudom se može podnijeti samo tužba za poništenje pravorijeka, i to iz razloga navedenih u članku 55. tog zakona.
- 14 Uredba vlade br. 18/1999 o odredbama ugovora sklopljenim s potrošačima koje se smatraju nepoštenima (A fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről szóló 18/1999. (II. 5.) Kormányrendelet) u svojem članku 1. stavku 1. predviđa da se nepoštenom smatra bilo koja odredba ugovora o kreditu sklopljenim s potrošačem koja:

„[...]

- i) isključuje ili ograničava mogućnost potrošača da se koristi pravnom zaštitom predviđenom zakonom ili ugovorom između stranaka, osim ako je ta uredba ne nadomješta drugim načinima rješavanja sporova koji su određeni zakonom;

[...]“ [neslužbeni prijevod]

Glavni postupak i prethodna pitanja

- 15 K. Sebestyén je 15. listopada 2008. s Raiffeisen Bank Zrt sklopila ugovor o hipotekarnom kreditu i ugovor o hipoteci. Tim ugovorima stranke su ugovorile da će, uz posebno predviđene iznimke, u slučaju da između njih dođe do spora o bilo kojem od navedenih ugovora biti isključivo nadležno vijeće od tri arbitra Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírósága (stalni arbitražni sud za financijska tržišta i kapital).
- 16 Stranke su navedenim ugovorima također za postupke platnog naloga predvidjele isključivu nadležnost Pest Központi kerületi bírósága (općinski sud Pest-Centar) ili Fővárosi Bírósága (sud Budimpešte), ovisno o visini vrijednosti predmeta spora, i mogućnost vođenja redovnog postupka u slučaju prigovora dužnika.
- 17 Kao što proizlazi iz odluke kojom je sud uputio zahtjev, prije potpisivanja ugovora o hipotekarnom kreditu i ugovora o hipoteci, banka je K. Sebestyén pružila informacije o razlikama između pravila koja se primjenjuju na postupke pred arbitražnim sudovima i redovnim sudovima. Osim toga, prilikom potpisivanja tih ugovora, banka je K. Sebestyén osobito upozorila na činjenicu da arbitražni postupak ima samo jedan stupanj, da u njemu nema mjesta žalbi te da su troškovi započinjanja i vođenja arbitražnog postupka u pravilu viši od onih koji se odnose na redovni postupak.
- 18 Međutim, budući da K. Sebestyén smatra da su arbitražne klauzule sadržane u navedenim ugovorima, s jedne strane, stavile Raiffeisen Bank Zrt u povoljnu situaciju a, s druge strane, su neopravdano ograničile njezino ustavno pravo biti stranka u postupku, ona od Szombathelyi Törvényszéka zahtjeva da utvrdi ništavnost navedenih klauzula.

19 U tim je uvjetima Szombathelyi Törvényszék odlučio prekinuti postupak i postaviti Sudu sljedeća prethodna pitanja:

- „1. Treba li smatrati nepoštenom, u smislu članka 3. stavka 1. [Direktive 93/13], ugovornu odredbu na temelju koje je isključiva nadležnost za rješavanje svih sporova nastalih u okviru ugovora o kreditu koji je sklopljen između potrošača i banke dodijeljena vijeću od tri arbitra Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírósága?
2. Treba li ugovornu odredbu na temelju koje je nadležnost za rješavanje svih sporova nastalih u okviru ugovora o kreditu koji je sklopljen između potrošača i banke isključivo dodijeljena vijeću od tri arbitra Pénz- és Tőkepiaci Állandó Választottbírósága, uz pridržaje predviđene navedenim ugovorom, smatrati nepoštenom u smislu članka 3. stavka 1. Direktive 93/13, unatoč činjenici da navedeni ugovor sadrži opće informacije o razlikama koje postoje između postupka uređenog Zakonom br. LXXI iz 1994. [...] i redovnog sudskog postupka?“

O prethodnim pitanjima

- 20 Na temelju članka 99. njegovog Poslovnika, kad se odgovor na pitanje postavljeno u prethodnom postupku može jasno izvesti iz sudske prakse ili kad odgovor na pitanje postavljeno u prethodnom postupku ne ostavlja mjesta razumnoj sumnji, Sud može u svakom trenutku, nakon što saslušava nezavisnog odvjetnika, odlučiti obrazloženim rješenjem.
- 21 U ovom predmetu valja primijeniti navedenu odredbu.
- 22 Svojim pitanjima, koja valja ispitati zajedno, sud koji je uputio zahtjev u biti pita treba li članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tumačiti u smislu da se ugovorna odredba, sadržana u ugovoru o hipotekarnom kreditu koji je sklopljen između banke i potrošača, a koja isključivu nadležnost za sve sporove nastale u okviru tog ugovora dodjeljuje stalnom arbitražnom sudu na čije odluke prema nacionalnom pravu ne postoji mogućnost podnošenja žalbe, ima smatrati nepoštenom u smislu tog članka i onda kada je, prije potpisivanja navedenog ugovora, potrošač dobio opće informacije o razlikama koje postoje između arbitražnog postupka i redovnog sudskog postupka.
- 23 Najprije valja ustvrditi da, kao što proizlazi iz članka 3. stavka 1. Direktive, u njezino polje primjene ulaze samo odredbe koje se nalaze u ugovoru sklopljenom između prodavatelja robe ili pružatelja usluga i potrošača, a o kojima se nisu vodili pojedinačni pregovori (presuda Constructora Principado, C-226/12, EU:C:2014:01, t. 18.)
- 24 U tom smislu članak 3. stavak 2. navedene direktive predviđa da se uvijek smatra da odredba nije bila predmet pojedinačnih pregovora ako je bila sastavljena unaprijed pa potrošač nije mogao utjecati na njezin sadržaj, osobito u kontekstu unaprijed formuliranog standardnog ugovora (rješenje Pohotovost', C-76/10, EU:C:2010:685, t. 57.).
- 25 Također valja navesti da je prema ustaljenoj sudskoj praksi na tom području Sud nadležan za tumačenje pojma „nepoštena ugovorna odredba“, predviđenog člankom 3. stavkom 1. Direktive 93/13 i njezinim Prilogom, kao i za tumačenje mjerila koja nacionalni sudac može ili mora primijeniti kada ispituje ugovorne odredbe u svjetlu odredaba navedene direktive, pri čemu mora odlučiti, uzimajući u obzir ta mjerila, o konkretnoj kvalifikaciji određene ugovorne odredbe u odnosu na okolnosti konkretnog slučaja. Iz toga proizlazi da se Sud mora ograničiti na davanje sudu koji je uputio zahtjev indikacija o kojima ovaj potonji vodi računa radi ocjenjivanja nepoštenosti dotične odredbe. (presuda Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, t. 66. i navedena sudska praksa).

- 26 Međutim, valja istaknuti da, kad se poziva na pojmove dobre vjere i znatnije neravnoteže na štetu potrošača u pravima i obvezama stranaka, proizašlim iz ugovora, članak 3. stavak 1. Direktive 93/13 tek apstraktno definira elemente koji čine nepoštenom ugovornu odredbu koja nije bila predmet pojedinačnih pregovora (vidjeti presude *Freiburger Kommunalbauten*, C-237/02, EU:C:2004:209, t. 19. i 2009. i *Pannon GSM*, C-243/08, EU:C:2009:350, t. 37.).
- 27 U tom smislu Sud je odlučio da, za zaključak stvara li ugovorna odredba na štetu potrošača „znatniju neravnotežu“ u pravima i obvezama stranaka, proizašlim iz ugovora, osobito valja uzeti u obzir primjenjiva pravila nacionalnog prava ako se stranke nisu drugačije sporazumjele. Na temelju takve usporedne analize nacionalni sudac moći će procijeniti stavlja li ugovor, i ako da u kojoj mjeri, potrošača u nepovoljniji pravni položaj u odnosu na onaj predviđen nacionalnim pravom koje je na snazi. Također je u tu svrhu primjereno ispitati pravnu situaciju navedenog potrošača u odnosu na sredstva koja mu stoje na raspolaganju na temelju nacionalnog pravnog propisa kako bi prestala upotreba nepoštenih ugovornih odredaba (vidjeti presudu *Aziz*, EU:C:2013:164, t. 68.).
- 28 Kad je riječ o tome u kojim je okolnostima ta neravnoteža nastala „u suprotnosti s uvjetom o dobroj vjeri“, valja ustvrditi da nacionalni sudac mora, vodeći računa o uvodnoj izjavi 16. Direktive 93/13, u tu svrhu provjeriti može li prodavatelj robe ili pružatelj usluga, kada na pošten i pravedan način posluje s potrošačem, razumno očekivati da će ovaj prihvatiti takvu ugovornu odredbu prilikom pojedinačnih pregovora (vidjeti presudu *Aziz*, EU:C:2013:164, t. 69.).
- 29 Osim toga, sukladno članku 4. stavku 1. navedene direktive, nepoštenost ugovorne odredbe procjenjuje se tako da se u obzir uzimaju priroda robe ili uslugâ na koje se ugovor odnosi u vrijeme kad je ugovor bio sklopljen i sve popratne okolnosti sklapanja ugovora (presude *Pannon GSM*, EU:C:2009:350, t. 39., i *VB Pénzügyi Lízing*, C-137/08, EU:C: 2010:659, t. 42.). Iz toga proizlazi da se u tom smislu također moraju procijeniti posljedice koje navedena ugovorna odredba može imati u okviru nacionalnog prava koje se primjenjuje na ugovor, a to podrazumijeva ispitivanje nacionalnog pravnog sustava (vidjeti presudu *Freiburger Kommunalbeiten*, EU:C:2004:209, t. 21., i rješenje *Pohotovost'*, EU:C:2010:685, t. 59.).
- 30 U svjetlu tih okolnosti na *Szombathelyi Törvényszék*u je da procijeni nepoštenost arbitražne klauzule koja je predmet glavnog postupka.
- 31 U tom smislu valja naglasiti da Prilog Direktivi 93/13, na koji upućuje njezin članak 3. stavak 1., sadrži indikativan i netaksativni popis ugovornih odredaba koje mogu biti proglašene nepoštenima (vidjeti presudu *Invitel*, C-472/10, EU:C:2012:242, t. 25., i navedenu sudsku praksu), među kojima se u stavku 1. točki (q) tog Priloga nalaze osobito ugovorne odredbe koje imaju za predmet ili svrhu isključenje ili ometanje prava potrošača na poduzimanje sudske tužbe ili provođenja svakog drugog pravnog lijeka, posebno tako da se od potrošača zahtijeva da sporove rješava isključivo arbitražom koja nije obuhvaćena pravnim odredbama.
- 32 Iako sadržaj Priloga Direktivi 93/13 ne može automatski i sam po sebi uspostaviti nepoštenost sporne ugovorne odredbe, on ipak, kao što je Sud već odlučio, predstavlja ključni element na kojem nadležni sudac može temeljiti svoju procjenu nepoštenosti te ugovorne odredbe (presuda *Invitel*, EU:C:2012:242, t. 26.).
- 33 Osim toga, kad je riječ o pitanju može li se ugovorna odredba poput one koja je predmet glavnog postupka smatrati nepoštenom unatoč činjenici da je potrošač prije sklapanja ugovora dobio opće informacije o razlikama između arbitražnog postupka i redovnog sudske postupka, valja istaknuti da je Sud, u kontekstu članka 5. Direktive, već odlučio da je prije sklapanja ugovora informacija koja se odnosi na uvjete ugovora i posljedice spomenutog sklapanja od temeljne važnosti za potrošača. Potonji osobito na osnovi te informacije donosi odluku o tome želi li biti obvezan uvjetima koje su prethodno sastavili prodavatelj robe ili pružatelj usluga (presuda *Constructora Principado*, EU:C:2014:01, t. 25. i navedena sudska praksa).

34 Međutim, čak i uz pretpostavku da opće informacije koje je potrošač dobio prije sklapanja ugovora udovoljavaju uvjetima jasnoće i transparentnosti koji proizlaze iz članka 5. navedene direktive, ta okolnost sama za sebe ne može isključiti nepoštenost ugovorne odredbe poput one koja je predmet u glavnom postupku.

35 Ako dotični nacionalni sud zaključi da ugovornu odredbu koja je predmet glavnog postupka treba smatrati nepoštenom u smislu Direktive 93/13, valja podsjetiti da je, sukladno članku 5. stavku 1. te direktive, na navedenom sudu da utvrdi sve posljedice koje u skladu s nacionalnim pravom iz toga proizlaze kako bi se uvjerio da potrošač nije vezan tom ugovornom odredbom (vidjeti u tom smislu presudu *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, EU:C:2009:615, t. 59.).

36 S obzirom na sva prethodna razmatranja, na postavljena pitanja valja odgovoriti na način da se članak 3. stavci 1. i 3. Direktive kao i stavak 1. točka (q) Priloga toj direktivi imaju tumačiti u smislu da je na dotičnom nacionalnom sudu, uzimajući u obzir sve okolnosti sklapanja navedenog ugovora, da utvrdi treba li se ugovornu odredbu sadržanu u ugovoru o hipotekarnom kreditu koji je zaključen između banke i potrošača, a koja dodjeljuje isključivu nadležnost za sve sporove nastale u okviru tog ugovora stalnom arbitražnom sudu, na čije odluke prema nacionalnom pravu ne postoji mogućnost podnošenja žalbe, smatrati nepoštenom u smislu tih odredaba. U okviru te procjene dotični nacionalni sud osobito mora:

- provjeriti ima li predmetna ugovorna odredba za predmet ili svrhu isključenje ili ometanje prava potrošača na poduzimanje sudske tužbe ili provođenja svakog drugog pravnog lijeka, i
- uzeti u obzir činjenicu da pružanje općih informacija potrošaču o razlikama koje postoje između arbitražnog postupka i redovnog sudskog postupaka prije sklapanja predmetnog ugovora samo za sebe ne dopušta zaključak o nepoštenosti te ugovorne odredbe.

U slučaju potvrdnog odgovora, na navedenom je sudu da utvrdi sve posljedice koje u skladu s nacionalnim pravom iz toga proizlaze kako bi se uvjerio da potrošač nije vezan tom ugovornom odredbom.

Troškovi

37 Budući da ovaj postupak ima značaj prethodnog pitanja za stranke glavnog postupka pred sudom koji je uputio zahtjev, na tom je sudu da odluči o troškovima postupka.

Slijedom navedenoga, Sud (prvo vijeće) odlučuje:

Članak 3. stavci 1. i 3. Direktive Vijeća 93/13/EEZ od 5. travnja 1993. o nepoštenim uvjetima u potrošačkim ugovorima kao i stavak 1. točka (q) Priloga toj direktivi trebaju se tumačiti u smislu da je na dotičnom nacionalnom sudu, uzimajući u obzir sve okolnosti sklapanja navedenog ugovora, da utvrdi treba li ugovornu odredbu sadržanu u ugovoru o hipotekarnom kreditu koji je zaključen između banke i potrošača, a koja dodjeljuje isključivu nadležnost za sve sporove nastale u okviru tog ugovora stalnom arbitražnom sudu na čije odluke prema nacionalnom pravu ne postoji mogućnost podnošenja žalbe, smatrati nepoštenom u smislu tih odredaba. U okviru te procjene dotični nacionalni sud osobito mora:

- provjeriti ima li predmetna ugovorna odredba za predmet ili svrhu isključenje ili ometanje prava potrošača na poduzimanje sudske tužbe ili provođenja svakog drugog pravnog lijeka, i
- uzeti u obzir činjenicu da pružanje općih informacija potrošaču o razlikama koje postoje između arbitražnog postupka i redovnog sudskog postupaka prije sklapanja predmetnog ugovora samo za sebe ne dopušta zaključak o nepoštenosti te ugovorne odredbe.

U slučaju potvrdnog odgovora, na navedenom je sudu da utvrdi sve posljedice koje u skladu s nacionalnim pravom iz toga proizlaze kako bi se uvjerio da potrošač nije vezan tom ugovornom odredbom.

Potpisi